De actuele en toekomstige arbeidsmarktsituatie voor musici

Citation for published version (APA):

Berendsen, H., & de Grip, A. (1992). *De actuele en toekomstige arbeidsmarktsituatie voor musici*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 6 <https://doi.org/10.26481/umarep.1992006>

Document status and date:

Published: 01/01/1992

DOI:

[10.26481/umarep.1992006](https://doi.org/10.26481/umarep.1992006)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

DE ACTUELE EN TOEKOMSTIGE ARBEIDSMARKTSITUATIE VOOR MUSICI -

- haalbaarheidsonderzoek -

ROA-R-1992/6

H. Berendsen
A. de Grip

RESEARCHCENTRUM VOOR ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

Rijksuniversiteit Limburg
Faculteit der Economische Wetenschappen

Maastricht, september 1992

INHOUDSOPGAVE

	bladzijde
1. INLEIDING	1
1.1. Achtergrond van het onderzoek	1
1.2. Onderzoeksopzet	1
1.3. Opzet van het rapport	3
2. ENKELE RECENTE ARBEIDSMARKTGEGEVENS	5
2.1. Inleiding	5
2.2. Werkgelegenheid voor musici	5
2.3. Arbeidsaanbod van musici	11
3. MOGELIJKHEDEN TOT HET OPSTELLEN VAN EEN ARBEIDSMARKTPROGNOSE	18
3.1. Inleiding	18
3.2. Prognose van de totale markt voor musici	19
3.3. Indicaties van de ontwikkeling van deelmarkten	23
4. CONCLUSIES	28
LITERATUUR	31
BIJLAGE: OVERZICHT VAN RELEVANTE DATABRONNEN	32

1. INLEIDING

1.1. Achtergrond van het onderzoek

Het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) verleende aan het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) de opdracht tot het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheden tot het analyseren van de actuele en toekomstige situatie op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Daarbij diende het accent te liggen op de mogelijkheid om te komen tot een prognose van eventuele toekomstige arbeidsmarktonevenwichtigheden, in de zin van verwachte overschotten of tekorten aan afgestudeerden van de muziekvakopleidingen.

Reeds eerder zijn enkele onderzoeken verricht naar de relatie tussen muziekvakopleiding en beroepspraktijk (Van den Berg, 1985) en naar de structuur, duur en capaciteit van het hoger muziekvakonderwijs in Nederland (Leyer & Weerstra Management Consultants, 1990). In beide onderzoeken wordt expliciet ingegaan op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. In het onderzoek van Van den Berg wordt echter geen kwantificering gegeven van de verwachte toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid voor gediplomeerde musici. Bovendien wordt het aantal werkzame personen met een muzikaal hoofdberoep onderschat, omdat de gepresenteerde cijfers ten onrechte slechts gebaseerd zijn op het aantal werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' volgens de *Arbeidskrachtentellingen (AKT's)* van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Hierdoor worden de muziekdocenten die werkzaam zijn in het voortgezet onderwijs en het hoger beroepsonderwijs (HBO) genegeerd, omdat deze in de AKT tot de beroepsgroep 'leerkrachten en praktijkinstructeurs aan scholen' worden gerekend en niet afzonderlijk kunnen worden onderscheiden.

In het onderzoek van Leyer & Weerstra wordt de verwachte toekomstige vraag naar afgestudeerde musici wel gekwantificeerd, maar ontbreekt een onderbouwing van het daarbij gehanteerde jaarlijkse vacaturepercentage van 4% van de werkgelegenheid.

De beide bovengenoemde onderzoeken geven aanleiding om na te gaan in hoeverre het daadwerkelijk mogelijk is om naast het beschrijven van de actuele arbeidsmarktsituatie, ook de verwachte toekomstige ontwikkelingen aan *beide* zijden van de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs op onderbouwde wijze te kwantificeren. Dit is dan ook de centrale vraag van het haalbaarheidsonderzoek waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan.

1.2. Onderzoeksopzet

Om inzicht te krijgen in de arbeidsmarktsituatie voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs is het noodzakelijk zowel de vraagzijde als de aanbodzijde van de markt in beeld te brengen. Daarbij is het zinvol een onderscheid te maken tussen enerzijds de actuele arbeidsmarktsituatie en anderzijds de verwachte arbeidsmarktsituatie op middellange of lange termijn.

De *actuele arbeidsmarktsituatie* is vooral van belang voor degenen die momenteel naar werk in hun vakgebied op zoek zijn en voor degenen die binnenkort afstuderen en daarna instromen op de arbeidsmarkt. Daarentegen is voor degenen die op dit moment overwegen een opleiding in het muziekvakonderwijs te gaan volgen met name de *verwachte arbeidsmarktsituatie* op middellange termijn belangrijk, omdat deze groep pas over enkele jaren op de arbeidsmarkt zal instromen. Het verdient derhalve aanbeveling om naast het schetsen van de actuele arbeidsmarktsituatie prognoses op te stellen van de verwachte arbeidsmarktontwikkelingen voor een prognoseperiode van vijf à zes jaar. Deze periode is ongeveer gelijk aan de gemiddelde studieduur van afgestudeerden in de vijf- en zesjarige opleidingsrichtingen (zie Leyer & Weerstra Management Consultants, 1990 en Van de Loo, Ramaekers en Van der Velden, 1992)¹. Een belangrijke aanvulling op de prognoseresultaten wordt verkregen door een aantal arbeidsmarktindicatoren te berekenen die het *risico* van de keuze voor een opleiding in het muziekvakonderwijs aangeven. De indicatoren maken het mogelijk enige relativering aan de prognose te geven.

De prognose van de arbeidsmarktvooruitzichten voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs kan in navolging van andere ROA-onderzoeken worden opgebouwd uit vier elementen (zie bijvoorbeeld Berendsen, De Grip en Willems, 1991 en ROA, 1992). Daarbij wordt eerst een prognose gemaakt van de toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid voor gediplomeerde musici. Deze ontwikkeling wordt aangeduid met de term *uitbreidingsvraag*. Vervolgens wordt berekend hoe groot de behoefte aan vervanging van afgestudeerden van muziekvakopleidingen zal zijn. Deze *vervangingsvraag* ontstaat door pensionering, vervroegde uittreding (VUT), ziekte, arbeidsongeschiktheid, overlijden, (tijdelijke) terugtrekking van de arbeidsmarkt in verband met de geboorte en opvoeding van kinderen, etc, of doordat gediplomeerde musici overstappen naar geheel andere beroepen c.q. een (geheel) andere opleiding gaan volgen, waardoor zij zich met een ander kwalificatieprofiel op de arbeidsmarkt aanbieden. De beide vraagzijde-elementen vormen tezamen de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici: de zogenaamde *baanopeningen* voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs.

Tegenover deze verwachte totale vraag kan een tweetal aanbodcategorieën van de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs worden geplaatst. Hierbij gaat het enerzijds om een prognose van de verwachte *instroom van afstuderende muziekstudenten* op de arbeidsmarkt en anderzijds om het *aanbod van werkloze afgestudeerden* van het muziekvakonderwijs. De laatste stap in de analyse van de toekomstige arbeidsmarktperspectieven voor musici is de confrontatie van vraag en aanbod. Op basis van een dergelijke confrontatie kunnen er uitspraken worden gedaan over de in de toekomst al dan niet te verwachten overschotten of tekorten aan gediplomeerde musici.

1. Wellicht kan bij de keuze van de lengte van de prognosetermijn rekening worden gehouden met de voorgenomen herstructurering van het muziekvakonderwijs, waarbij een twee-fasenstructuur wordt ingevoerd, waarvan de eerste fase vier jaar duurt en opleidt tot hetzelfde niveau als de huidige vijf- of zesjarige opleidingen.

Om deze prognoses verder naar beroep en/of studierichting te kunnen verbijzonderen, is het noodzakelijk dat er ook in werkelijkheid sprake is van afgebakende arbeidsmarktsegmenten. Er zijn echter diverse aanwijzingen dat hiervan in de praktijk veelal geen sprake is. Zo komt het veelvuldig voor dat musici die een muziekvakopleiding hebben gevolgd twee of meer beroepen uitoefenen. Vaak wordt daarbij een uitvoerend en een docerend muzikaal beroep gecombineerd. Ook een overstap van een docerend beroep naar een uitvoerend beroep is niet ongebruikelijk. Bovendien oefenen gediplomeerde musici in veel gevallen niet alleen meerdere beroepen uit, maar is men nogal eens afgestudeerd in meerdere studierichtingen, mede ook met het oog op het vergroten van de flexibiliteit op de arbeidsmarkt. Omdat er vanwege deze overlappingsen en de onderlinge verwevenheid, op de arbeidsmarkt geen scherpe grenzen tussen de verschillende werkterreinen voor gediplomeerde musici kunnen worden getrokken, kan niet worden gesproken van verschillende arbeidsmarktsegmenten. Derhalve is het alleen zinvol om prognoses op te stellen met betrekking tot de *totale arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici*.

Hoewel de prognoses alleen op het niveau van de totale markt kunnen worden opgesteld, is het wel mogelijk in aanvulling op deze prognoses indicaties te geven van de *deelmarkten* waarop zich in de nabije toekomst mogelijke knelpunten met name zullen voordoen. Daarbij wordt er van uitgegaan dat er sprake is van een één op één-relatie tussen bepaalde beroepscategorieën en bepaalde studierichtingen. Voor de interpretatie van de betekenis van deze indicaties is het gewenst om een gespreksronde te organiseren met sleutelpersonen die een specifieke deskundigheid bezitten met betrekking tot een bepaalde deelmarkt waarop afgestudeerden van het muziekvakonderwijs werkzaam zijn. In deze gesprekken kunnen de deskundigen hun oordeel uitspreken over de geformuleerde indicatieve verwachtingen. De gesprekken kunnen bovendien waardevolle informatie opleveren voor eventuele bijstellingen van de verwachtingen en voor potentiële mogelijkheden en bedreigingen voor vragers en aanbieders op de verschillende deelmarkten (zie ook Beekman en Heijke, 1990). Bij de selectie van sleutelpersonen is het wenselijk een evenwichtige verdeling te vinden over de diverse werkterreinen waarop afgestudeerden van het muziekvakonderwijs werkzaam zijn. De gesprekken kunnen worden voorgestructureerd door tevoren een lijst met aan de orde te stellen thema's en de op basis van de kwantitatieve analyses gevonden indicaties, voorzien van een korte toelichting, naar de te raadplegen deskundigen te sturen. Na de gespreksronde kunnen de voorlopige indicaties eventueel worden bijgesteld en definitieve verwachtingen worden geformuleerd, zodat toch enig inzicht wordt verkregen in de mogelijke toekomstige knelpunten op de verschillende deelmarkten.

1.3. Opzet van het rapport

Zoals gezegd, wordt er in dit rapport verslag gedaan van het verkennende onderzoek naar de mogelijkheden om de toekomstige ontwikkelingen aan beide zijden van de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs op onderbouwde wijze te kwantificeren. Voordat daar nader op wordt ingegaan wordt eerst in hoofdstuk 2 een aantal in meer of mindere mate actuele data met betrekking tot de arbeidsmarkt voor musici gepresenteerd. Hoofdstuk 3 gaat vervolgens in op de mogelijkheden om te komen tot een prognose van de te verwachten

marktontwikkelingen. Daarbij staat de relatie tussen de voorgestelde prognosemethodiek en de beschikbaarheid en bruikbaarheid van relevante databestanden centraal. Ook zal worden aangegeven op welke wijze deze prognoses zouden kunnen worden aangevuld met indicaties van de toekomstige ontwikkelingen op de diverse deelmarkten en met informatie over de actuele arbeidsmarktsituatie en het risico van de keuze voor een opleiding in het muziekvakonderwijs. Tenslotte worden in hoofdstuk 4 de conclusies van dit haalbaarheids-onderzoek kort samengevat.

2. ENKELE RECENTE ARBEIDSMARKTGEGEVENS

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een aantal min of meer actuele gegevens met betrekking tot de arbeidsmarkt voor musici gepresenteerd op basis van een eerste verkenning van het datamateriaal. Daarbij is gebruik gemaakt van gepubliceerde data en van niet-gepubliceerde gegevens die binnen de databank van het ROA beschikbaar zijn. Ten aanzien van de gepresenteerde cijfers moet er op worden gewezen dat deze in een aantal gevallen niet alleen betrekking hebben op afgestudeerden van het muziekvakonderwijs, maar ook op ongediplomeerde musici. Dit geldt met name voor de werkgelegenheidsdata in paragraaf 2.2. In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van het aantal werkzame musici, waarbij ook enige achtergrondinformatie wordt gegeven. In paragraaf 2.3. worden enkele aspecten van de aanbodzijde van de arbeidsmarkt voor musici nader belicht.

2.2. Werkgelegenheid voor musici

In deze paragraaf wordt een globale schets gegeven van de omvang van de werkgelegenheid voor musici. De cijfers over degenen die als musicus, zanger, zelfstandige muziekleraar of als muziekleraar aan een muziekschool werkzaam zijn, zijn ontleend aan de *Arbeidskrachtentelling (AKT)* en de *Enquête Beroepsbevolking (EBB)* van het CBS². De cijfers met betrekking tot het aantal werkzame docenten in het voortgezet onderwijs en het HBO zijn afkomstig uit de gepubliceerde onderwijspersoneelsstatistieken van het CBS, welke op hun beurt gebaseerd zijn op de door het CBS verrichte *Integrale Personeel Tellingen Onderwijs (IPTO)*.

Tabel 2.1. geeft een overzicht van het aantal werkzame personen in de beroepsgroep *musici, zangers, zelfstandige muziekleraren, muziekleraren aan muziekscholen* volgens de Arbeidskrachtentellingen in de jaren 1979, 1981, 1983 en 1985 en de Enquête Beroepsbevolking 1990. In de AKT en de EBB zijn de beroepen gecodeerd op basis van de CBS-Beroepenclassificatie. In deze classificatie worden vier niveaus onderscheiden: beroepstak (1 digit), beroepsklasse (2 digits), beroepsgroep (3 digits) en beroepssubgroep (4 digits). Het beroepsgroepniveau is het laagste niveau waarop het CBS de AKT- en EBB-cijfers verstrekt. De opleidingscodering in de AKT en de EBB is gebaseerd op de Standaard Onderwijsindeling (SOI) van het CBS. In de SOI wordt aan de opleidingen een vijfcijferige code toegekend. Het eerste digit geeft het opleidingsniveau weer. Het tweede en derde digit representeren de opleidingsrichting. Het vierde en vijfde digit vormen een verdere detaillering van de opleidingsrichting. Ook hier geldt dat het 3 digit-niveau het laagste niveau is waarop het CBS AKT- en EBB-cijfers beschikbaar stelt.

2. De laatste AKT werd in 1985 gehouden. In 1987 werd de AKT opgevolgd door de EBB.

Tabel 2.1. Werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' (CBS-code 171) naar opleidingsachtergrond (SOI-3 digit), 1979-1990

jaar	HBO Onderwijs (SOI-code 506)	HBO Kunst (SOI-code 586)	WO Onderwijs (SOI-code 606)	HBO Onderwijs + HBO Kunst + WO Onderwijs	totaal
1979	700	3.300	400	4.400 (50%)	8.800
1981	1.500	4.900	200	6.600 (58%)	11.400
1983	900	5.800	300	7.000 (69%)	10.200
1985	800	7.500	200	8.600 (77%)	11.200
1990	.	8.000	.	. (.)	20.000

Bron: CBS

Tabel 2.1. laat zien dat de totale werkgelegenheid in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' tussen 1979 en 1985 redelijk stabiel is geweest, maar dat er tussen 1985 en 1990 een grote stijging van het aantal werkenden is opgetreden. Waarschijnlijk is deze stijging echter voor een belangrijk deel het gevolg van verschillen in de vraagstelling tussen de AKT en de EBB. Door deze verschillen meet de EBB een groter aantal personen met een betaalde werkkring dan de AKT. Daarbij gaat het met name om personen die slechts een zeer gering aantal uren per week werkzaam zijn. Wellicht dat op basis van de nieuwe definitie van de beroepsbevolking³ een betere afstemming tussen de AKT- en de EBB-gegevens mogelijk is, omdat de personen die in de AKT's en de EBB's hebben aangegeven dat ze minder dan 12 uur per week werken dan niet langer tot de werkzame beroepsbevolking worden gerekend.

In tabel 2.1. wordt ook aangegeven welk deel van de werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' een opleiding heeft afgerond die tot een van de drie categorieën behoort, waartoe de opleidingen in het muziekvakonderwijs in de SOI worden gerekend. Naar alle waarschijnlijkheid zijn bijna alle personen die werkzaam zijn in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' en een opleiding hebben genoten in een van de categorieën 'HBO Onderwijs', 'HBO Kunst' of 'WO Onderwijs' afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Uit de tabel komt naar voren dat het aandeel van de opleidingstypen 'HBO Onderwijs', 'HBO

3. In de nieuwe definitie behoren tot de beroepsbevolking de personen die ten minste 12 uur per week werken (de 'werkzame beroepsbevolking') alsmede de personen die niet of minder dan 12 uur per week werken maar die
- een werkkring van 12 uur of meer hebben aanvaard maar met de werkzaamheden nog niet zijn begonnen, of
 - verklaren ten minste 12 uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste 12 uur te vinden.

Kunst' en 'WO Onderwijs' in de werkgelegenheid voor de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' in de periode 1979-1985 is gestegen van 50% naar 77%. Voor het jaar 1990 kan geen werkgelegenheidsaandeel worden berekend, omdat het CBS bij de beschikbaarstelling van EBB-gegevens vanwege privacy-bescherming en statistische betrouwbaarheid een ondergrens van 3.000 personen hanteert, zodat het aantal personen dat met een docentenopleiding op HBO- of WO-niveau werkzaam is in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' niet bekend is. Wellicht is er op termijn meer EBB-informatie beschikbaar doordat drie-jaars gemiddelden kunnen worden berekend, waarbij het CBS voor analysedoeleinden een ondergrens van 1.000 personen stelt, terwijl bij publikatie een ondergrens van 2.000 personen moet worden aangehouden⁴.

Uit tabel 2.2. blijkt dat in 1990 50% van het aantal werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' een gemiddelde werkweek van 14 uur of minder heeft. Nog eens 25% heeft een werkweek van 15-29 uur. De resterende 25% werkt 30 uur of meer. Vanwege de door het CBS gehanteerde publikatierestricties kan niet worden aangegeven welk deel hiervan een werkweek heeft van 40 uur of meer. Daarbij moet worden opgemerkt dat de gepresenteerde cijfers betrekking hebben op de lengte van de gemiddelde werkweek in het hoofdberoep. Het wekelijkse aantal uren dat iemand werkzaam is in een nevenberoep blijft dus buiten beschouwing.

Tabel 2.2. Werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' (CBS-code 171) naar arbeidsduur per week, 1990

arbeidsduur per week	aantal
14 uur of minder	10.000
15 - 29 uur	5.000
30 - 39 uur	.
40 uur of meer	.
totaal	20.000

Bron: CBS

Tabel 2.3. geeft aan dat er in 1989 8.600 personen als *zelfstandig* musicus, zanger of muzikleraar werkzaam zijn. Dit is iets meer dan de helft van de totale werkgelegenheid in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen'.

4. Voor de opleidingsgegevens kunnen nog niet direct drie-jaars gemiddelden worden berekend, omdat deze gegevens pas vanaf 1990 in de EBB zijn opgenomen.

Tabel 2.3. Zelfstandige musici, zangers en muzikleraren, absoluut en als percentage van de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' (CBS-code 171), 1989

	aantal	in % van de totale beroepsgroep
zelfstandige musici, zangers en muzikleraren	8.600	52

Bron: CBS

Tabel 2.4. laat zien dat in de periode 1988-1990 de gemiddelde werkgelegenheid voor de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' 18.400 personen bedraagt. Daarvan is ruim 60% van het mannelijk geslacht.

Tabel 2.4. Werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' (CBS-code 171) naar geslacht, drie-jaars gemiddelde, 1988-1990

	aantal
mannen	11.300
vrouwen	7.100
totaal	18.400

Bron: CBS

In tabel 2.5. wordt de leeftijdsopbouw van de werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' gepresenteerd. Hierbij gaat het om AKT-cijfers van 1985, omdat door de ondergrens van 3.000 personen geen EBB-gegevens over de leeftijdsopbouw van deze beroepsgroep beschikbaar zijn. In 1985 is ongeveer de helft van het aantal werkzame musici, zangers, zelfstandige muzikleraren en muzikleraren aan muziekscholen jonger dan 35 jaar. Circa een kwart van de werkenden is tussen de 35 en 44 jaar oud. De rest is 45 jaar of ouder.

Tabel 2.5. Werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' (CBS-code 171) naar leeftijd, 1985

leeftijd	aantal	in % van het totaal
15 - 19 jr	-	-
20 - 24 jr	800	7
25 - 29 jr	3.000	26
30 - 34 jr	1.900	16
35 - 39 jr	1.400	12
40 - 44 jr	1.400	12
45 - 49 jr	1.200	10
50 - 54 jr	1.000	9
55 - 59 jr	500	4
60 - 64 jr	300	3
65 - 69 jr	-	-
70 jaar of ouder	200	2
totaal	11.800*	100

Bron: CBS

* Het totaal aantal stemt niet geheel overeen met het cijfer uit tabel 2.1., deels omdat in tabel 2.1. de werkzame personen van 65 jaar en ouder niet zijn meegeteld en deels omdat het cijfer in tabel 2.1. is gebaseerd op het oorspronkelijke bestand, terwijl tabel 2.5. is gebaseerd op een zogenaamd 'telbestand'.

Tabel 2.6. geeft een beeld van het aantal *docenten muziek in het voortgezet onderwijs en aan pedagogische academies* in het schooljaar 1984/'85. Er is hier voor het presenteren van de gegevens voor dit schooljaar gekozen, omdat het CBS voor de schooljaren vanaf 1986/'87 geen gegevens heeft gepubliceerd over het aantal werkzame muziekdocenten in het lager en middelbaar beroepsonderwijs⁵ en de wel gepubliceerde gegevens over het schooljaar 1985/'86 minder goed aansluiten bij de AKT-cijfers van 1985 dan de gegevens over het schooljaar 1984/'85. In totaal zijn er in het schooljaar 1984/'85 ruim 2.600 muziekdocenten in het voortgezet onderwijs en aan pedagogische academies werkzaam. In dit cijfer zitten waarschijnlijk een aantal dubbeltellingen, omdat een aantal muziekdocenten aanstellingen heeft aan meerdere scholen. Voorzover het niet dezelfde soort onderwijs betreft, is hiervoor niet gecorrigeerd⁶.

Uit tabel 2.6. komt ook naar voren dat in het schooljaar 1984/'85 ongeveer de helft van het aantal werkzame muziekdocenten in het voortgezet onderwijs werkzaam is in het algemeen voortgezet onderwijs. Ook het aantal wekelijks gegeven lessen is in het algemeen voortgezet onderwijs veruit het grootst (ruim 18.000). Dit betekent een gemiddeld aantal wekelijkse lessen

5. Voor het schooljaar 1986/'87 zijn helemaal geen gegevens over het aantal werkzame docenten gepubliceerd.

6. Met behulp van de basisbestanden is een dergelijke correctie overigens wel mogelijk.

van 14,5 per docent. Bij de pedagogische academies ligt dit gemiddelde echter nog iets hoger. De 139 werkzame muziekdocenten geven hier gemiddeld 14,8 lessen per week.

In het schooljaar 1989/'90 is het aantal muziekdocenten in het algemeen voortgezet onderwijs ruim 2,5% lager dan in 1984/'85. Het aantal wekelijks gegeven lessen is echter met iets meer dan 10% gedaald, zodat de docenten gemiddeld circa één uur per week minder les geven.

Tabel 2.6. Docenten muziek in het voortgezet onderwijs en aan pedagogische academies, 1984/'85

soort onderwijs	aantal docenten	aantal wekelijks gegeven lessen	gemiddeld aantal lessen per docent
algemeen voortgezet onderwijs	1.254 (1.222)*	18.185(16.330)*	14,5 (13,4)*
lager agrarisch onderwijs	120	607	5,1
lager technisch onderwijs	498	2.581	5,2
lager economisch en administratief onderwijs, lager middenstandsonderwijs, lager algemeen voortgezet onderwijs	104	490	4,7
lager huishoud- en nijverheidsonderwijs, middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs, middelbaar dienstverlenings- en gezondheidszorg onderwijs	482	3.889	8,1
opleidingsscholen voor kleuterleidster	21	170	8,1
totaal voortgezet onderwijs	2.479	25.922	10,5
pedagogische academies	139	2.060	14,8
totaal	2.618	27.982	10,7

Bron: CBS

* Het cijfer tussen haakjes betreft het schooljaar 1989/'90.

Tabel 2.7. geeft een beeld van het aantal werkzame *docenten in het muziekvakonderwijs*. In het studiejaar 1989/'90 zijn er in het muziekvakonderwijs ruim 1.200 docenten werkzaam. Dit is gelijk aan 662 full-time equivalents (fte's).

Tabel 2.7. Docenten in het muziekvakonderwijs, 1989/'90

studiejaar	aantal docenten	fte's
1989/'90	1.223	662

Bron: CBS

2.3. Arbeidsaanbod van musici

In deze paragraaf wordt een grove schets gegeven van de aanbodzijde van de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Allereerst wordt in tabel 2.8. een overzicht gegeven van het aantal bij de Arbeidsbureaus ingeschreven werkzoekenden met een opleiding in het muziekvakonderwijs, het aantal werkloze afgestudeerden van het muziekvakonderwijs, het aantal afgestudeerden dat korter dan één jaar werkloos is en het aantal werkloze afgestudeerden dat na het afronden van de opleiding nog geen betaald werk heeft verricht.

In totaal staan in april 1991 bijna 1.900 afgestudeerden van het muziekvakonderwijs als werkzoekende ingeschreven. Driekwart van hen is werkloos, waarvan 55% langer dan een jaar staat ingeschreven. Ruim 11% van de werklozen heeft na het verlaten van de opleiding nog geen betaald werk verricht. Bij de gepresenteerde cijfers moet wel worden opgemerkt dat het *Informatiesysteem Vraag en Aanbod (ISVA)* waaraan de cijfers ontleend zijn, sterk 'vervuild' is.

Tabel 2.8. Aantal werkzoekende en werkloze afgestudeerden van het muziekvakonderwijs naar studierichting, april 1991

studierichting	werkzoekenden	werklozen	werklozen korter dan één jaar	werkloze schoolverlaters
algemeen	996	777	264	57
docentenopleiding	594	419	218	76
opleiding uitvoerend musicus	247	195	136	24
opleiding praktijkdiploma koordirecteur	19	10	9	.
compositie	21	15	10	.
totaal	1.877	1.416	637	161

Bron: Arbeidsvoorzieningsorganisatie.

Met behulp van gegevens die zijn onttrokken aan het door het ROA ontwikkelde monitoring-systeem voor afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, de zogenaamde *HBO-Monitor*, kan het inzicht in de mate waarin afgestudeerden van het muziekvakonderwijs werkloos zijn verder worden vergroot. Hierbij moet worden opgemerkt dat het aantal respondenten afkomstig van het muziekonderwijs vooralsnog aan de lage kant is, zodat de cijfers wel met de nodige voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd.

Tabel 2.9. laat zien dat de werkloosheid⁷ onder recent afgestudeerden⁸ van het muziekvakonderwijs aanzienlijk lager is dan voor het kunstonderwijs als geheel. Dit geldt met name voor de studierichting 'docerend musicus & schoolmuziek'. In deze studierichting is de werkloosheid onder recent afgestudeerden zelfs lager dan voor het HBO als geheel.

Tabel 2.9. Werkloosheidspercentage recent afgestudeerden

studierichting	werkloosheid %
uitvoerend musicus e.d.	10,0
docerend musicus & schoolmuziek	3,7
totaal kunstonderwijs	13,1
totaal HBO	4,9

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

Uit tabel 2.10. blijkt dat de meeste recent afgestudeerden van het muziekvakonderwijs na hun studie niet of slechts kort werkloos zijn geweest voordat zij een eerste betaalde baan vinden. In vergelijking met het kunstonderwijs als geheel vinden vooral afgestudeerden in de richting 'uitvoerend musicus e.d.' relatief snel een baan. Ten opzichte van het totale HBO steekt het muziekvakonderwijs op dit punt echter zeer ongunstig af, met name als gekeken wordt naar het percentage dat na drie maanden nog geen werk heeft gevonden.

7. Onder werklozen worden verstaan afgestudeerden die geen betaald werk hebben (noch als hoofdbezigheid, noch als nevenactiviteit), actief betaald werk zoeken, bij een arbeidsbureau staan ingeschreven en binnen twee weken met een betaalde baan kunnen beginnen.

8. Het gaat hier om in 1990 afgestudeerde HBO-ers die eind 1991-begin 1992 zijn geënuquêteerd.

Tabel 2.10. Duur van de intredewerkloosheid

studierichting	intredewerkloosheid in maanden			
	0 %	1-3 %	4-6 %	7 of meer %
uitvoerend musicus e.d.	66	18	8	8
docerend musicus & schoolmuziek	58	17	6	19
totaal kunstonderwijs	52	20	10	17
totaal HBO	73	19	4	4

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

De instroom op de arbeidsmarkt van geslaagden uit het muziekvakonderwijs vormt vanzelfsprekend een belangrijke component van het (potentiële) aanbod op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs.

Tabel 2.11. Geslaagden bij het muziekvakonderwijs naar studierichting, 1988/'89

studierichting	aantal
uitvoerend musicus - ongedifferentieerd	12
uitvoerend musicus - vocale/instrumentale hoofdvakken	242
uitvoerend musicus - directie hafa/koor/orkest	5
uitvoerend musicus - muziekdramatische opleiding	1
onderwijsbevoegdheid - vocale/instrumentale hoofdvakken	589
onderwijsbevoegdheid - ongedifferentieerd a.m.v./ritmiek/schoolmuziek	4
onderwijsbevoegdheid - algemene muzikale vorming	22
onderwijsbevoegdheid - ritmiek	2
onderwijsbevoegdheid - schoolmuziek	52
onderwijsbevoegdheid - theorie der muziek	8
praktijkdiploma - beiaard	6
praktijkdiploma - directie hafa	23
praktijkdiploma - directie koor	17
praktijkdiploma - kerkmuziek	12
praktijkdiploma - orkest- en ensembleleiding	6
praktijkdiploma - orgel	1
praktijkdiploma - ongedifferentieerd	5
muziekregistratie	-
muziektechnologie	-
andere opleidingen	8
totaal	967*

Bron: CBS

* = gecorrigeerd voor dubbeltellingen

In het studiejaar 1988/'89 studeren er in het muziekvakonderwijs bijna 1.000 studenten af (zie tabel 2.11.). Dit totaal aantal afgestudeerden is overigens kleiner dan de som van het aantal afgestudeerden naar studierichting, omdat een aantal studenten in meerdere richtingen afstudeert. Naast de dubbeltellingen die worden veroorzaakt doordat iemand gelijktijdig in twee of meer richtingen afstudeert, kunnen er ook dubbeltellingen ontstaan doordat iemand in twee opvolgende jaren in verschillende richtingen afstudeert. Aan de cijfers uit tabel 2.11. mogen dus alleen conclusies worden verbonden over het aantal studenten dat in 1988/'89 in twee of meer richtingen afstudeert. Dit aantal bedraagt maximaal 48, zijnde het verschil tussen de som van het aantal afgestudeerden over de richtingen (1.015) en het totaal aantal afgestudeerden (967).

Op basis van de bovengenoemde HBO-Monitor kan ook vastgesteld worden hoeveel jaren de afgestudeerden van het muziekvakonderwijs gemiddeld nodig hebben om hun diploma te behalen. Uit tabel 2.12. komt naar voren dat er nauwelijks verschil is tussen de gemiddelde studieduur in de richtingen 'uitvoerend musicus e.d.' en 'docerend musicus & schoolmuziek'. In beide studierichtingen bedraagt de gemiddelde studieduur iets meer dan vijf jaar. Dit gemiddelde ligt enigszins hoger dan in het kunstonderwijs als geheel en aanzienlijk hoger dan in het totale HBO. Van de Loo, Ramaekers en Van der Velden (1992) maken op dit punt overigens enkele kanttekeningen. "Het is enerzijds mogelijk dat deze (gemiddelde) studieduur in een aantal gevallen is onderschat wanneer de afgestudeerden tussentijds van studierichting zijn gewisseld, of dezelfde studie aan een andere hogeschool hebben voortgezet. Anderzijds kan de studieduur in een aantal gevallen zijn overschat, wanneer de afgestudeerden tussentijds de studie hebben onderbroken. Daarnaast dient men zich bij een vergelijking tussen de studierichtingen te realiseren dat de nominale studieduur niet voor alle studierichtingen aan alle hogescholen gelijk is. Bovendien kunnen verschillen in studieduur het gevolg zijn van vrijstellingen die hogescholen aan mensen met een bepaalde vooropleiding geven. In een aantal gevallen kunnen mensen op grond van hun vooropleiding direct in het tweede jaar instromen".

Tabel 2.12. Gemiddelde studieduur afgestudeerden muziekvakonderwijs naar studierichting

studierichting	jaren
uitvoerend musicus e.d.	5,2
docerend musicus & schoolmuziek	5,3
totaal kunstonderwijs	4,7
totaal HBO	4,1

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

Aan de HBO-Monitor kan ook over andere aspecten van het arbeidsaanbod van recent afgestudeerde musici informatie worden ontleend. Enkele van deze aspecten zullen hier nader worden belicht. Tabel 2.13. laat zien dat circa driekwart van de afgestudeerden van het

muziekvakonderwijs reeds voor of tijdens hun opleiding relevante werkervaring heeft opgedaan. Bij ongeveer de helft van de geslaagden gaat het zelfs om langdurige werkervaring. Dit is zeer opvallend ten opzichte van het kunstonderwijs als geheel en het totale HBO, waarvoor de overeenkomstige aandelen respectievelijk slechts 28% en 22% bedragen.

Tabel 2.13. Werkervaring voor of tijdens de opleiding in het muziekvakonderwijs

studierichting	werkervaring geen %	werkervaring < = 1 jaar %	werkervaring > 1 jaar %
uitvoerend musicus e.d.	24	26	50
docerend musicus & schoolmuziek	28	27	46
totaal kunstonderwijs	47	25	28
totaal HBO	58	19	22

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

Uit tabel 2.14. blijkt dat circa een derde van de werkende afgestudeerden van het muziekvakonderwijs graag meer uren per week zou willen werken. In dit opzicht wijkt het muziekvakonderwijs nauwelijks af van het kunstonderwijs als geheel, maar er is wel sprake van een frappante afwijking ten opzichte van het totale HBO, waar slechts 10% van de werkende afgestudeerden meer uren per week zou willen werken dan men feitelijk werkt. Ook opvallend in vergelijking met het totale HBO is dat 12% van de afgestudeerden in de richting 'uitvoerend musicus e.d.' liever een kortere werkweek zou hebben.

Tabel 2.14. Gewenste arbeidsduur ten opzichte van feitelijke arbeidsduur

studierichting	gewenste arbeidsduur = feitelijke duur %	gewenste arbeidsduur > feitelijk duur %	gewenste arbeidsduur < feitelijke duur %
uitvoerend musicus e.d.	56	32	12
docerend musicus & schoolmuziek	61	37	2
totaal kunstonderwijs	64	29	8
totaal HBO	84	10	6

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

Tabel 2.15. geeft een beeld van het gemiddelde bruto maandinkomen (exclusief inkomen uit nevenfuncties, toeslagen voor overwerk, onregelmatig werk, ploegendienst, dertiende maand en vakantiegeld) van werkende afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Met name afgestudeerden in de richting 'docerend musicus & schoolmuziek' verwerven uit hun hoofdfunctie een aanzienlijk lager maandinkomen dan doorgaans met een opleiding in het kunstonderwijs het geval is. Bovendien staat het gemiddelde inkomen van afgestudeerden van het muziekvakonderwijs in schril contrast met het bedrag voor het totale HBO (bijna f 3000,--!). Er moet echter nogmaals worden opgemerkt dat het hierbij om het inkomen uit de hoofdfunctie van de respondenten gaat. Het feit dat volgens de HBO-Monitor 17% van de afgestudeerden van het kunstonderwijs één of meerdere nevenfuncties heeft, is dus niet in de inkomenscijfers verdisconteerd.

Tabel 2.15. Gemiddeld bruto maandinkomen van werkende afgestudeerden

studierichting	guldens
uitvoerend musicus e.d.	1.954
docerend musicus & schoolmuziek	1.568
totaal kunstonderwijs	2.124
totaal HBO	2.988

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

Tabel 2.16. geeft een indruk van de bijscholingsbehoeften van de werkende afgestudeerden van het muziekvakonderwijs⁹. Op vier punten is er sprake van een grote bijscholingsbehoefte:

- specialistische vakkennis;
- recente ontwikkelingen in het eigen vakgebied;
- wettelijke regelingen in het eigen vakgebied;
- arbeidsvoorwaarden en arbeidsrecht.

Ten aanzien van de twee eerstgenoemde aspecten wijkt het beeld nauwelijks af van het kunstonderwijs als geheel en het totale HBO. Met betrekking tot de wettelijke regelingen in het eigen vakgebied valt echter op dat de werkende afgestudeerden van het muziekvakonderwijs, evenals van het kunstonderwijs als geheel, een aanzienlijk grotere bijscholingsbehoefte hebben dan de gemiddelde HBO-er. Ook blijkt dat afgestudeerden van het muziekvakonderwijs een grotere bijscholingsbehoefte hebben op het gebied van arbeidsvoorwaarden en arbeidsrecht dan doorgaans het geval is bij afgestudeerden van het kunstonderwijs. Ten aanzien van dit laatste

9. In Van de Loo, Ramaekers en Van der Velden (1992) wordt op dit punt nog uitvoeriger gerapporteerd.

aspect is de bijscholingsbehoefte onder werkende gediplomeerde musici bijna twee keer zo groot als voor alle HBO-ers tezamen.

Tabel 2.16. Bijscholingsbehoefte (in procenten van het aantal werkenden)

werkaspect	studierichting*			
	UM	DM & SM	totaal KUO	totaal HBO
	%	%	%	%
algemene vaktheoretische kennis	14	17	26	26
specialistische vakkennis	47	36	45	55
bijhouden recente ontwikkelingen in eigen vakgebied	43	44	38	40
kennis van computerprogrammatuur, informatica	17	28	41	40
inzicht in wettelijke regelingen in eigen vakgebied	46	50	44	30
inzicht in arbeidsvoorwaarden, arbeidsrecht	42	48	36	24
schriftelijke presentatie	11	16	21	22
lichamelijke conditie	39	13	14	6

Bron: ROA/Voorlichtingsdienst HBO-Raad

* UM = uitvoerend musicus e.d.

DM & SM = docerend musicus & schoolmuziek

KUO = kunstonderwijs

Bij drie werkaspecten is de bijscholingsbehoefte van werkende afgestudeerden van het muziekvakonderwijs aanmerkelijk lager dan voor het kunstonderwijs als geheel en het totale HBO:

- algemene vaktheoretische kennis;
- computerprogrammatuur en informatica;
- schriftelijke presentatie.

Opvallend is verder nog dat met name afgestudeerden in de richting 'uitvoerend musicus e.d.' een zeer grote bijscholingsbehoefte hebben op het aspect van de lichamelijke conditie, dit in tegenstelling tot de afgestudeerden van de richting 'docerend musicus & schoolmuziek', het kunstonderwijs als geheel en het totale HBO.

3. MOGELIJKHEDEN TOT HET OPSTELLEN VAN EEN ARBEIDSMARKT-PROGNOSE

3.1. Inleiding

Voor degenen die op dit moment overwegen een opleiding in het muziekvakonderwijs te gaan volgen, is met name de verwachte *arbeidsmarktsituatie op middellange termijn* van belang, omdat deze groep pas over enkele jaren op de arbeidsmarkt zal instromen. Vanuit dit oogpunt verdient het aanbeveling een prognose op te stellen van de arbeidsmarktvooruitzichten voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs voor een periode van vijf à zes jaar. De prognose kan worden opgebouwd uit vier elementen. Het eerste element is de verwachte toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid voor gediplomeerde musici, de zogenaamde *uitbreidingsvraag*. Vervolgens wordt de toekomstige *vervangingsvraag* naar afgestudeerden van muziekvakopleidingen berekend. De uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag vormen tezamen de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici, de zogenaamde *baanopeningen*. Tegenover de verwachte totale vraag worden de prognose van de verwachte arbeidsmarktinstroom van afstuderende muziekstudenten en het aanbod van werkloze afgestudeerden van het muziekvakonderwijs geplaatst. Uit deze confrontatie resulteren eventuele toekomstige overschotten of tekorten aan gediplomeerde musici.

De mogelijkheden tot het opstellen van een arbeidsmarktprognose voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs worden voor een belangrijk deel bepaald door de beschikbare (arbeidsmarkt)gegevens. Dit datamateriaal is helaas sterk gefragmenteerd. Er is geen integrale informatiebron voorhanden waarmee de gehele arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs kan worden bestreken. Daarbij komt dat de bestaande databronnen soms geen informatie op een voldoende laag aggregatieniveau bevatten om het relevante arbeidsmarktsegment op adequate wijze in beeld te brengen. Ook is het mogelijk dat de benodigde gegevens wel bestaan, maar om redenen van privacy-gevoeligheid en/of statistische betrouwbaarheid niet worden verstrekt. Verder is er bij de inventarisatie van de beschikbare databestanden vastgesteld dat er enerzijds overlappingsen tussen de verschillende bronnen voorkomen, terwijl er anderzijds lacunes in het datamateriaal bestaan, waardoor het moeilijk is de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs in de volle breedte af te dekken¹⁰.

Op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs kunnen geen scherpe grenzen worden getrokken tussen de verschillende werkterreinen voor gediplomeerde musici. Er is derhalve feitelijk geen sprake van verschillende arbeidsmarktsegmenten. Daardoor is het alleen zinvol om prognoses op te stellen met betrekking tot de totale arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici. Wel is het mogelijk om in aanvulling op deze prognoses indicaties te

10. In eerdere studies naar de relatie tussen onderwijs en beroepspraktijk in de sector van de beeldende kunsten (Haanstra, Koppen en Oostwoud Wijdenes, 1987) en de theatersector (Jonker, Oostwoud Wijdenes en Haanstra, 1988) kampten de onderzoekers met soortgelijke problemen.

geven van de deelmarkten waarop zich in de nabije toekomst *knelpunten* of *absorptieproblemen* zullen voordoen, vanuit het uitgangspunt dat er een één op één-relatie bestaat of wenselijk zou zijn tussen een bepaalde beroepscategorie en een bepaalde studierichting. Verder kunnen de prognoses worden aangevuld met informatie over de actuele arbeidsmarktsituatie voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs en met indicatoren die het risico van de keuze voor een opleiding in het muziekvakonderwijs aangeven (zie ook ROA, 1992).

In paragraaf 3.2. zal per prognose-element - respectievelijk de uitbreidingsvraag, vervangingsvraag, instroom van afgestudeerden op de arbeidsmarkt en de werkloosheid - worden aangegeven welke data noodzakelijk zijn om de hierboven beschreven methodiek voor het opstellen van een prognose voor de totale arbeidsmarkt van afgestudeerden van het muziekvakonderwijs te kunnen toepassen. Deze databehoeftte wordt daarbij telkens afgezet tegen de beschikbaarheid en de bruikbaarheid van de geïnventariseerde databestanden. In paragraaf 3.3. zal worden aangegeven op welke wijze de prognoses van de totale arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici zouden kunnen worden aangevuld met indicaties van de toekomstige ontwikkeling van de diverse deelmarkten en met informatie over de actuele arbeidsmarktsituatie en het risico van de keuze voor een opleiding in het muziekvakonderwijs.

3.2. Prognose van de totale markt voor musici

Uitbreidingsvraag

Bij het opstellen van een prognose met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs kan worden geopteerd voor het gebruik van een verklarend model. Een dergelijk model zou kunnen worden opgebouwd uit vier deelmodellen. Als eerste zou daarbij een modellering kunnen plaatsvinden van de werkgelegenheid (in arbeidsjaren) voor *uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muzikleraren en muzikleraren aan muziekscholen*. Als verklarende variabele voor de werkgelegenheid in deze beroepscategorie kan worden gedacht aan (de groeivoet van) het volume van het Bruto Nationaal Produkt (BNP)¹¹. De achterliggende idee hierbij is tweeledig. In de eerste plaats zal er bij de overheid in een gunstige algemene economische situatie relatief meer financiële ruimte bestaan voor het subsidiëren van muziekgezelschappen en -voorstellingen enerzijds en van het muziekonderwijs aan muziekscholen anderzijds, omdat de financiële middelen waarover de overheid kan beschikken immers in belangrijke mate worden bepaald door het tempo van de macro-economische groei. In de tweede plaats zal het inkomen van het publiek bij een positieve economische ontwikkeling toenemen, waardoor men relatief meer kan besteden aan het bezoeken van muziekvoorstellingen en het volgen van muzieklessen bij privé-docenten of aan muziekscholen. Zowel als gevolg van de grotere overheidssubsidies, als vanwege de stijging van de muzikale bestedingen van het publiek, mag in een situatie van economische welvaart

11. Een andere mogelijkheid is de werkgelegenheid voor uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muzikleraren en muzikleraren aan muziekscholen te modelleren als functie van bepaalde beleidsvariabelen of gebruiksindicatoren.

derhalve een toename van de werkgelegenheid voor uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muziekleraren en muziekleraren aan muziekscholen worden verwacht.

In het tweede deelmodel zou een relatie kunnen worden gelegd tussen de werkgelegenheid voor *muziekdocenten in het voortgezet onderwijs* en het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs¹². Als het aantal leerlingen stijgt, is het immers aannemelijk dat, bij gelijkblijvende klassegrootte, de vraag naar muziekdocenten toeneemt. Daarmee wordt derhalve gesteld dat de in arbeidsjaren gemeten vraag naar muziekdocenten volledig wordt bepaald door het aanbod van leerlingen.

Analoog aan dit tweede deelmodel zouden een derde en een vierde deelmodel kunnen worden geconstrueerd, waarbij in het derde deelmodel een relatie wordt gelegd tussen de werkgelegenheid voor *docenten in het muziekvakonderwijs* en het aantal studenten in het muziekvakonderwijs, terwijl in het vierde model een verband tussen de werkgelegenheid voor *muziekdocenten in het overig HBO* en het aantal studenten in het overig HBO wordt geponeerd.

Met behulp van een reeks van historische cijfers met betrekking tot de afhankelijke en onafhankelijke variabelen, kunnen de parameterwaarden van de vier deelmodellen worden geschat. Vervolgens kan met prognoses van de verwachte omvang van de verklarende variabelen de te verwachten ontwikkeling van de werkgelegenheid voor de vier onderscheiden beroepscategorieën worden berekend. Daarna kunnen de vier deelprognoses worden omgerekend naar werkzame personen. De prognose van de totale toekomstige uitbreidingsvraag wordt verkregen door de omgerekende deelprognoses te sommeren.

Bij de voorgestelde werkwijze is het mogelijk dat er verschillende (beleids)scenario's worden opgesteld. Als basisscenario kan worden uitgegaan van de in de prognoses van het Centraal Planbureau verwachte economische groei en een ongewijzigd beleid. Vervolgens kan een gunstiger of ongunstiger ontwikkeling van het volume van het BNP worden doorgerekend. Daarnaast is het bijvoorbeeld mogelijk de gevolgen van een wijziging van de klassegrootte in het voortgezet onderwijs te becijferen. Ook kan het werkgelegenheidseffect van een extra toe- of afname van het aantal studenten in het muziekvakonderwijs worden berekend.

Voor het schatten van de parameterwaarden van de vier deelmodellen zijn allereerst historische werkgelegenheidscijfers vereist. De belangrijkste databronnen waarmee cijferreeksen van de werkgelegenheid voor musici kunnen worden opgebouwd zijn de *Arbeidskrachtentelling (AKT)* en de *Enquête Beroepsbevolking (EBB)* enerzijds en de *Integrale Personeel Tellingen Onderwijs (IPTO)* anderzijds. De drie genoemde bronnen worden beheerd door het CBS. Aan de AKT's kan slechts voor een zeer beperkt aantal jaren het aantal werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muziekleraren, muziekleraren aan muziekscholen' worden

12. Onlangs heeft het Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Universiteit Brabant (IVA) een raming gemaakt van de toekomstige vraag- en aanbodontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor leerkrachten in het voortgezet onderwijs (IVA, 1992).

ontleend. Wellicht dat het aantal waarnemingsjaren kan worden vergroot met behulp van de EBB-cijfers, omdat op basis van de nieuwe definitie van de beroepsbevolking een betere afstemming tussen de AKT- en de EBB-gegevens mogelijk lijkt. Daarbij zijn met name de variabelen arbeidsduur en opleidingstype van belang. Vooralsnog zullen de schattingsresultaten van deze analyses echter met grote voorzichtigheid moeten worden geïnterpreteerd. De IPTO-bestanden kunnen worden gebruikt om een tijdreeks van het aantal werkzame docenten muziek in het voortgezet onderwijs, het muziekvakonderwijs en het overig hoger beroepsonderwijs samen te stellen. Cruciaal hiervoor zijn de variabelen schoolsoort, functie, taakomvang, vak c.q. vakken¹³ en bewijs van bekwaamheid c.q. bewijzen van bekwaamheid.

Naast historische werkgelegenheidscijfers, zijn zoals gezegd voor het schatten van de parameterwaarden van de deelmodellen data noodzakelijk met betrekking tot de verklarende variabelen. De historische aantallen leerlingen in het voortgezet onderwijs, het muziekvakonderwijs en het overig HBO kunnen worden ontleend aan de desbetreffende onderwijsstatistieken van het CBS. Voor de historische gegevens met betrekking tot het volume van het Bruto Nationaal Produkt (BNP) kan gebruik worden gemaakt van de reeksen die door het Centraal Planbureau (CPB) zijn samengesteld. Daarbij gaat het om de toegevoegde waarde tegen marktprijzen, uitgedrukt in lopende prijzen en in prijzen van het voorafgaande jaar.

Voor het opstellen van werkgelegenheids*prognoses* met behulp van de geschatte modellen zijn prognoses vereist van de toekomstige ontwikkeling van de verklarende variabelen. Voor een prognose van de verwachte leerlingenaantallen in het voortgezet onderwijs kan gebruik worden gemaakt van de *Referentieraming* van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (O&W). Een prognose van het toekomstig aantal studenten in het muziekvakonderwijs en het overig HBO is geïncorporeerd in de door O&W gemaakte *HBO-Verdeelraming*. Voor de verwachte ontwikkeling van het volume van het BNP kunnen CPB-prognoses worden gebruikt.

Ten aanzien van de beschikbaarstelling van de AKT- en de EBB-gegevens zijn geen grote problemen te verwachten. Dit geldt echter niet voor de IPTO-bestanden. Het CBS verbindt niet alleen strenge voorwaarden aan de beschikbaarstelling van de bestanden, maar vraagt er ook een hoge prijs voor. De bestanden voor de docenten in het voortgezet onderwijs kosten bijvoorbeeld f 35.000,-- per schooljaar. Hierin zijn de kosten van de bewerkingen die eventueel bij het CBS dienen te worden verricht niet inbegrepen. Het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft echter tien IPTO-bestanden aangeschaft voor het maken van arbeidsmarktramingen. Om gebruik te mogen maken van de door O&W aangekochte bestanden, zal dit Ministerie waarschijnlijk betrokken moeten zijn bij de verlening van een opdracht voor het uitvoeren van een onderzoek naar de actuele en toekomstige situatie op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. De te gebruiken leerlingen- en studentenstatistieken van het CBS zijn in gepubliceerde vorm beschikbaar. Hetzelfde geldt voor de prognoses van de ingeschreven studentenaantallen uit de HBO-Verdeelraming. De prognoses van de toekomstige leerlingenaantallen uit de Referentieraming en de CPB-gegevens met

13. Van de docenten in het hoger beroepsonderwijs worden de gegeven vakken niet geregistreerd.

betrekking tot het volume van het BNP kunnen op diskette worden verkregen.

Vervangingsvraag

Voor het opstellen van een prognose van de vervangingsvraag naar afgestudeerden van het muziekvakonderwijs zijn data noodzakelijk over de geslachts- en leeftijdsopbouw van de werkende gediplomeerde musici op twee verschillende tijdstippen of cijfers over het verloop van de werkende afgestudeerden gedurende een bepaalde periode. Bij de berekening van de vervangingsbehoefte met behulp van gegevens over de geslachts- en leeftijdsopbouw, dienen de twee meetmomenten vier à vijf jaar uit elkaar te liggen (zie ook De Grip en Willems, 1992).

Afgezet tegen de eisen die aan de data worden gesteld, zijn de AKT's en de IPTO-bestanden de belangrijkste gegevensbronnen voor de berekening van de toekomstige vervangingsvraag naar afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Op basis van de AKT kan het aantal werkzame mannen en vrouwen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muzikleraren, muzikleraren aan muziekscholen' worden uitgesplitst naar leeftijdsklassen van vijf jaar¹⁴. Om gegevens van twee meetmomenten te krijgen, kan gebruik worden gemaakt van de AKT's van 1981 en 1985. Uit de IPTO-bestanden kan voor elk gewenst jaar het geslacht en de leeftijd van de werkzame muziekdocenten in het voortgezet onderwijs, het muziekvakonderwijs en het overig HBO worden gedestilleerd.

Met behulp van de IPTO-bestanden kan eveneens het verloop van werkende muziekdocenten in het voortgezet onderwijs, het muziekvakonderwijs en het overig HBO worden bepaald. Daartoe kan gebruik worden gemaakt van de informatie over de arbeidsmarktbestemming van de muziekdocenten die in de loop van een schooljaar uit de lespraktijk zijn verdwenen.

Uit de AKT's en de IPTO-bestanden kunnen afzonderlijke vervangingsvraagpercentages voor de vier onderscheiden beroepscategorieën worden berekend. Eventueel is het mogelijk op basis van deze afzonderlijke percentages een overall percentage te bepalen, dat bij het opstellen van de prognose van de totale vervangingsvraag naar afgestudeerden van het muziekvakonderwijs als uitgangspunt wordt genomen (zie ook Berendsen, De Grip en Willems, 1991). Verder kan een correctie voor de verwachte algemene ontwikkeling van de participatiegraad worden aangebracht. De hoogte van de gehanteerde vervangingsvraagpercentages kan eventueel ter beoordeling worden voorgelegd aan de sleutelpersonen uit de diverse muzieksectoren.

Arbeidsmarktinstroom van afgestudeerden

Om een prognose op te kunnen stellen van de toekomstige arbeidsmarktinstroom van nieuwe afgestudeerden van het muziekvakonderwijs, zijn data over het verwachte aantal geslaagden vereist. Deze data kunnen worden ontleend aan de reeds genoemde HBO-Verdeelraming van het

14. De gegevens over de leeftijdsopbouw per geslacht kunnen niet aan de EBB worden ontleend vanwege een te geringe celvulling.

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Daarbij gaat het om de in het kader van deze raming gemaakte prognose van het toekomstig aantal gediplomeerden van het HBO, uitgesplitst naar schoolsoort. Een van de onderscheiden schoolsoorten is het muziekvakonderwijs, zodat de prognose van de toekomstige arbeidsmarktinstroom van nieuwe gediplomeerde musici rechtstreeks aan de in gepubliceerde vorm beschikbare HBO-Verdeelraming kan worden onttrokken.

Werkloosheid

Bij het opstellen van een arbeidsmarktprognose voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs dient, zoals in het eerste hoofdstuk reeds werd opgemerkt, ook rekening te worden gehouden met de werkloosheid aan het begin van de prognoseperiode. De werkloosheid onder afgestudeerden van het muziekvakonderwijs kan worden berekend door gebruik te maken van het in hoofdstuk 2 genoemde ISVA-bestand van de Arbeidsvoorzieningsorganisatie. Daarbij gaat het om het aantal werklozen, uitgesplitst naar opleidingstype. Bij het ROA zijn gegevens beschikbaar van drie peildata: 15 april 1989, 15 april 1990 en 15 april 1991. Bij het gebruik van deze bron moet, zoals gezegd, worden onderkend dat er sprake is van bestandsvervuiling, omdat mutaties in de arbeidsmarktsituatie van werklozen niet altijd bekend zijn bij de Arbeidsbureaus. Wellicht kan hiervoor een correctie worden aangebracht met cijfers over de mate van vervuiling van het bestand (zie Dekker, Detmar en Van Hoesel, 1986, Detmar en Dekker, 1987 en Beekman en De Grip, 1991).

3.3. Indicaties van de ontwikkeling van deelmarkten

Zoals in de vorige paragraaf reeds werd aangegeven, kunnen bij de prognoses van de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag naar afgestudeerden van het muziekvakonderwijs *vier beroepscategorieën* worden onderscheiden:

- uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muziekleraren en muziekleraren aan muziekscholen;
- muziekdocenten in het voortgezet onderwijs;
- docenten in het muziekvakonderwijs;
- muziekdocenten in het overig HBO.

De vier beroepsterreinen zijn, zoals gezegd, echter niet strak afgebakend. Musici oefenen gemiddeld 3,25 beroepen uit (Van den Berg, 1985). Daarbij is het zeer goed mogelijk, dat iemand werkzaam is als docent in het regulier onderwijs en daarnaast nog een of meer andere beroepen uitoefent die tot de categorie 'uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muziekleraren en muziekleraren aan muziekscholen' moeten worden gerekend. Evenzo is het bijvoorbeeld mogelijk dat iemand binnen de categorie 'uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muziekleraren en muziekleraren aan muziekscholen' twee of meer beroepen uitoefent.

Uit de databronnen die bruikbaar zijn voor het opstellen van de vraagprognoses kan slechts in beperkte mate worden afgeleid of iemand in één of in meerdere muzikale beroepen actief is. In de AKT wordt alleen gevraagd naar het hoofdberoep. Ook als iemand naast een betaalde

werkkring in een niet-muzikaal beroep nevenactiviteiten op muzikaal gebied verricht, wordt dit niet geregistreerd. Pas als iemand geen betaalde werkkring heeft, wordt naar betaalde nevenactiviteiten gevraagd. In de EBB is de vraagstelling zodanig dat de respondent naast het hoofdberoep één nevenberoep kan opgeven. Daardoor kunnen hooguit twee muzikale beroepen worden gemeten. Bovendien worden de muziekdocenten die werkzaam zijn in het regulier onderwijs, ondergebracht bij de beroepsgroep 'leerkrachten en praktijkinstructeurs aan scholen'. Als gevolg daarvan kunnen zij niet van docenten in andere disciplines worden onderscheiden. Van hen kan dus hooguit één muzikaal beroep worden getraceerd. De IPTO-bestanden bevatten geen enkele aanwijzing over beroepen die naast het docentschap worden uitgeoefend.

Gevolg van het gebrekkige datamateriaal is dat het onderscheid tussen de arbeidsmarktontwikkelingen voor de vier beroepscategorieën niet meer dan een indicatief karakter kan hebben. Dit indicatieve onderscheid maakt het echter wel mogelijk om aan te geven op welke deelmarkten zich in de nabije toekomst mogelijke knelpunten zullen voordoen, in die zin dat er indicaties kunnen worden gevonden van te verwachten overschotten of tekorten aan afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Bij de confrontatie van vraag en aanbod dient er dan van uit te worden gegaan dat er een één op één-relatie bestaat tussen bepaalde beroepscategorieën en bepaalde studierichtingen. De vraag naar nieuwkomers in de beroepscategorie 'uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muzikleraren en muzikleraren aan muziekscholen' zou dan worden afgezet tegen het aanbod van afgestudeerde uitvoerende musici (hetzij met een einddiploma, hetzij met een praktijkdiploma) en afgestudeerde docerende musici in een vocaal of instrumentaal hoofdvak.

Bij de baanopeningen voor muziekdocenten in het voortgezet onderwijs en het overig hoger beroepsonderwijs zou kunnen worden aangenomen dat deze alleen kunnen worden opgevuld door afgestudeerden met een akte algemene muzikale vorming of een akte schoolmuziek. Analooq zou voor de docenten in het muziekvakonderwijs kunnen worden verondersteld dat baanopeningen in deze categorie alleen kunnen worden opgevuld door afgestudeerden in de richting 'theorie der muziek'.

Met de veronderstelde één op één-relaties zouden indicaties resulteren van eventuele toekomstige knelpunten op drie verschillende werkterreinen: de markt voor uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muzikleraren en muzikleraren aan muziekscholen, de markt voor muziekdocenten in het voortgezet onderwijs en het overig HBO en de markt voor docenten in het muziekvakonderwijs. Hierbij moet wel worden bedacht dat een aantal muziekstudenten, gelijktijdig of volgtijdelijk, in twee of meer richtingen afstudeert, waarbij met name een combinatie van een uitvoerende richting en een docerende richting niet ongebruikelijk is. Als er dus indicaties van een mogelijk overschot op één van de drie deelmarkten worden gevonden, wil dat nog niet zeggen dat er ook daadwerkelijk een overschot zal ontstaan, omdat deze studenten zich ook op een of twee andere werkterreinen kunnen aanbieden. Desalniettemin wordt wel een indicatie gegeven van de verwachte vraagontwikkelingen op de verschillende werkterreinen in relatie tot de uitstroom van de verschillende afstudeerrichtingen aan het muziekvakonderwijs.

Om de gevonden indicaties van de marktverhoudingen verder te kunnen interpreteren, kan een gespreksronde worden georganiseerd met sleutelpersonen die een specifieke deskundigheid bezitten met betrekking tot een bepaald werkterrein waarop afgestudeerden van het muziekvakonderwijs werkzaam zijn. In deze gesprekken kunnen de deskundigen hun oordeel uitspreken over de geformuleerde indicatieve verwachtingen met betrekking tot de uitbreidings- en vervangingsvraag en het toekomstige aanbod van afstuderenden. De gesprekken zouden overigens mogelijk ook informatie kunnen opleveren voor een eventuele bijstelling van de verwachtingen.

Eventueel is het mogelijk om de prognoses van de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag voor de vier te onderscheiden beroepscategorieën nog verder te verbijzonderen op basis van een ledenbestand van een grote beroepsvereniging. De Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaren-Vereniging (KNTV) is in staat haar ledenbestand naar beroep uit te splitsen. De KNTV is echter niet zonder meer bereid geanonimiseerde gegevens ten behoeve van arbeidsmarktprognoses beschikbaar te stellen. De KNTV verbindt als voorwaarde aan de beschikbaarstelling van gegevens dat "bij de onderzoeksopzet - en uitvoering(...) de werkelijkheid (van alle facetten) van de arbeidsmarkt tot uiting komt". De andere beroepsverenigingen die zijn benaderd - de Nederlandse Toonkunstenarenbond en de Kunstenbond FNV - verstrekken om redenen van privacy-bescherming geen informatie over het ledenbestand.

Een andere databron waarmee de vraagprognoses eventueel nog verder zouden kunnen worden verbijzonderd, is het *Register van Nederlandse Toonkunstenaren* van de Stichting Nederlandse Toonkunstenarenraad (NTR). Daarbij gaat het met name om de verbijzondering van de prognoses voor de beroepscategorie 'uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muzikanten en muzikanten aan muzikalscholen'. Deze kunnen worden verbijzonderd naar zes subcategorieën:

- componisten;
- concerterende musici;
- dirigenten;
- docerende musici;
- kerkmusici;
- orkest-, koor- en ensemblemusici.

De NTR is bereid het Toonkunstenarenregister op diskette beschikbaar te stellen.

Naast de uitbreiding met indicaties van de verwachte toekomstige ontwikkeling op de te onderscheiden werkterreinen, kan de prognose van de totale markt ook worden aangevuld met informatie over de actuele arbeidsmarktsituatie voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs en met indicatoren die het risico van de keuze van een opleiding in het muziekvakonderwijs aangeven. Met betrekking tot de actuele arbeidsmarktsituatie kunnen gegevens worden gegenereerd over het aantal werkende afgestudeerden van het muziekvakonderwijs in de vier bij de prognoses te onderscheiden beroepscategorieën. Ook kan informatie worden gegeven over de gemiddelde werkweek, het aantal afgestudeerden dat als zelfstandige werkzaam is en de geslachts- en leeftijdsopbouw in de vier te onderscheiden beroepscategorieën. Al deze informatie kan worden ontleend aan de AKT-, EBB- en IPTO-

bestanden. Daarnaast is het mogelijk de ontwikkeling van de werkloosheid in de periode 1989-1991 in beeld te brengen met behulp van de ISVA-bestanden van de Arbeidsvoorzieningsorganisatie. Daarbij kunnen vijf studierichtingen worden onderscheiden:

- algemeen;
- docentenopleiding;
- opleiding tot uitvoerend musicus;
- opleiding praktijkdiploma koordirecteur;
- compositie.

Verder kan de trendmatige ontwikkeling van het aantal geslaagden bij de muziekvakopleidingen worden aangegeven met behulp van onderwijsstatistieken van het CBS. Daarbij is het mogelijk een verbijzondering naar (clusters van) studierichtingen aan te brengen.

Een verdere afsplitsing van het aantal werkzame muziekdocenten aan muziekscholen en het aantal door hen bezette formatieplaatsen is mogelijk op basis van de *Kengetallen* van de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming (VKV) en de *Statistiek Kunstzinnige Vorming* van het CBS. Daarbij kan ook informatie worden gegeven over het aantal wekelijkse klokuren les aan muziekscholen. Deze laatste gegevens kunnen worden verkregen van de Landelijke Stichting Kwaliteitsbewaking Kunstzinnige Vorming/Amateuristische Kunstbeoefening (LSK-KV/AK). De LSK-KV/AK beheert de aanstellingsformulieren van de muziekleraren aan erkende muziekscholen. Deze aanstellingsformulieren bevatten informatie over de vakken waarin men les geeft, vooropleiding, beroepsopleiding, geslacht, geboortedatum, jaar van afstuderen, aantal klokuren les per week, docentschappen aan instituten voor kunstzinnige vorming, docentschappen binnen het reguliere onderwijs en andere werkkringen. Het verwerken van deze gegevens is helaas echter zeer arbeidsintensief, omdat ze niet in een geautomatiseerd bestand zijn ondergebracht.

Op basis van de door het ROA ontwikkelde *HBO-Monitor* kunnen gegevens worden gegenereerd die het inzicht in de actuele arbeidsmarktsituatie van recent afgestudeerden van het muziekvakonderwijs nog verder vergroten. Daarbij kan naast de in hoofdstuk 2 gepresenteerde gegevens worden gedacht aan de volgende informatie:

- het percentage nieuwe gediplomeerde musici dat doorstroomt naar een vervolgopleiding;
- het percentage gediplomeerde 'schoolverlaters' van het muziekvakonderwijs dat zich daadwerkelijk aanbiedt op de arbeidsmarkt;
- de verdeling van de recent afgestudeerde musici naar beroep, naar branche en naar aard van het dienstverband;
- de duur van de werkweek van pas afgestudeerde musici met een betaalde werkring;
- de baan- en geografische mobiliteit van recent afgestudeerde musici;
- het percentage nieuwe gediplomeerde musici met een betaalde werkring dat een andere betaalde baan zoekt.

Op basis van de HBO-Monitor kunnen eveneens indicatoren worden berekend die het risico van de keuze voor een opleiding in het muziekvakonderwijs weergeven. Daarbij kan worden gedacht aan een indicator die de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid voor afgestudeerden

van het muziekvakonderwijs weergeeft. Ook kan een tweetal indicatoren worden berekend die de uitwijkmogelijkheden naar andere beroepen en naar andere branches weergeven. Met deze zogenaamde spreidingsindicatoren wordt inzicht verkregen in de flexibiliteit waarmee nieuwe gediplomeerde musici op verschuivingen aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt kunnen reageren. Daarbij kan ook een beeld worden geschetst van het aandeel afgestudeerden dat buiten de opleidingsspecifieke werkterreinen werkzaam is. Tenslotte kan met de HBO-Monitor een indicatie worden verkregen van de mate waarin recent afgestudeerde musici werkzaam zijn in een functie onder het niveau van hun opleiding.

Bij de informatie uit de HBO-Monitor kunnen vooralsnog slechts twee clusters van studierichtingen worden onderscheiden: 'uitvoerend musicus e.d.' en 'docerend musicus & schoolmuziek'. Bovendien hebben de huidige gegevens alleen betrekking op afgestudeerden van het studiejaar 1989/'90. Wellicht is het echter op termijn mogelijk om uit de HBO-Monitor *ontwikkelingstrends* af te leiden met betrekking tot de werkloosheid of, meer in het algemeen, de marktpositie van afgestudeerden van het muziekvakonderwijs. Daarmee zou het mogelijk worden de prognose voor de totale arbeidsmarkt van gediplomeerde musici verder te verbijzonderen naar beroep en/of studierichting. Om dit te realiseren, zou als vervolg op het onderzoek naar de eerste bestemming van afgestudeerden van het muziekvakonderwijs een periodiek herhalingsonderzoek naar het verdere carrièreverloop moeten worden verricht.

Ook met betrekking tot de actuele data en de indicatoren is een verdere verbijzondering mogelijk met behulp van gegevens uit de HBO-Monitor. Voorwaarde hiervoor is dat onder de hogescholen waaraan muziekvakonderwijs wordt verzorgd een groter deelnamepercentage wordt bewerkstelligd. Om een goed beeld te krijgen van de arbeidsmarktpositie van alle bestaande afstudeerrichtingen is een deelnamepercentage van 100% waarschijnlijk een vereiste. Tevens zou in dat geval door het grotere aantal respondenten de betrouwbaarheid van de gegeven informatie toenemen.

Het gebruik van elders gepubliceerde data uit de HBO-Monitor is niet aan beperkingen onderhevig. Niet-gepubliceerde onderzoeksresultaten kunnen echter niet automatisch voor het voorgestelde onderzoek worden gebruikt. Daarbij gaat het met name om verdere verbijzonderingen naar beroep en naar studierichting (en eventueel ook naar branche). Deze informatie mag alleen worden gebruikt nadat hiervoor, in reactie op een officieel verzoek, toestemming is verleend door de HBO-Raad en de beheerder van het databestand bij het ROA. Deze laatste legt bij de beoordeling van het verzoek twee criteria aan. Ten eerste moet de privacy van respondenten en instellingen gewaarborgd zijn en ten tweede moet het doel van het onderzoek verenigbaar zijn met het oorspronkelijke doel van de HBO-Monitor. Er kunnen daarbij in geen geval gegevens worden verstrekt met betrekking tot afzonderlijke onderwijsinstellingen, tenzij een instelling schriftelijk toestemming verleend.

4. CONCLUSIES

In dit rapport is aangegeven op welke wijze een analyse van de actuele en de toekomstige situatie op de arbeidsmarkt voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs zou kunnen worden opgezet. Kort samengevat zou het onderzoek het volgende karakter kunnen krijgen:

- een verdere aanvulling van de actuele data die in hoofdstuk 2 zijn gepresenteerd op basis van niet direct beschikbare databronnen;
- het berekenen van indicatoren die de risico's van de keuze voor een opleiding in het muziekvakonderwijs weergeven;
- het opstellen van een prognose met betrekking tot de totale arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici op middellange termijn;
- een indicatie geven van de deelmarkten waarop zich in de nabije toekomst (d.w.z. de komende vijf à zes jaar) mogelijke knelpunten of absorptieproblemen zullen voordoen;
- interpretatie en eventuele bijstelling van de gevonden indicaties op basis van een gespreksronde met deskundigen uit het veld.

De prognose van de totale markt kan worden opgebouwd uit vier elementen:

- de verwachte toekomstige werkgelegenheidsontwikkeling voor gediplomeerde musici, de zogenaamde uitbreidingsvraag;
- de verwachte toekomstige vervangingsvraag naar afgestudeerden van muziekvakopleidingen;
- een prognose van de verwachte arbeidsmarktinstroom van afstuderende muziekstudenten;
- het aanbod van werkloze afgestudeerden van het muziekvakonderwijs.

De twee eerstgenoemde elementen vormen tezamen de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt voor gediplomeerde musici, de zogenaamde baanopeningen. Door deze totale vraag en de beide aanbodelementen met elkaar te confronteren, wordt inzicht verkregen in eventuele toekomstige overschotten of tekorten aan gediplomeerde musici.

Bij de prognose van de verwachte arbeidsvraag kan een indicatief onderscheid worden gemaakt tussen de volgende beroepscategorieën:

- uitvoerende musici, zangers, zelfstandige muziekleraren en muziekleraren aan muziekscholen;
- muziekdocenten in het voortgezet onderwijs;
- docenten in het muziekvakonderwijs;
- muziekdocenten in het overig HBO.

Voor het opstellen van de vraagprognoses vormen de AKT, de EBB en de IPTO-bestanden de belangrijkste gegevensbronnen. Probleem bij het gebruik van de EBB-gegevens is met name dat het aantal werkzame personen in de beroepsgroep 'musici, zangers, zelfstandige muziekleraren en muziekleraren aan muziekscholen' niet kan worden uitgesplitst naar geslacht, leeftijd, opleiding en arbeidsduur, omdat het CBS bij de beschikbaarstelling van de EBB-gegevens vanwege privacy-bescherming en statistische betrouwbaarheid een ondergrens van 3.000 personen hanteert. Wellicht is er op termijn meer EBB-informatie beschikbaar doordat drie-jaars gemiddelden kunnen worden berekend, waarbij het CBS voor analysedoeleinden een ondergrens van 1.000 personen stelt, terwijl bij publikatie een ondergrens van 2.000 personen moet

worden aangehouden.

Ten aanzien van de voor de analyse van de werkgelegenheidsontwikkeling en de vervangingsvraag vereiste beschikbaarstelling van de IPTO-bestanden geldt dat het CBS hieraan niet alleen strenge voorwaarden verbindt, maar er ook een hoge prijs voor vraagt. Om gebruik te mogen maken van de bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen beschikbare IPTO-bestanden, zal dit Ministerie waarschijnlijk betrokken moeten zijn bij de verlening van een opdracht voor het uitvoeren van het in dit rapport voorgestelde onderzoek.

De actuele data kunnen onder andere worden aangevuld met gegevens van de Landelijke Stichting Kwaliteitsbewaking Kunstzinnige Vorming/Amateuristische Kunstbeoefening. De LSK-KV/AK beheert de aanstellingsformulieren van de muzikleraren aan erkende muziekscholen. De informatie die uit deze aanstellingsformulieren kan worden geput, is bij de LSK-KV/AK echter niet in geautomatiseerde vorm beschikbaar. Om de bewerking van de gegevens over de muzikleraren aan muziekscholen te vergemakkelijken, zou het derhalve aanbeveling verdienen om de variabelen van de aanstellingsformulieren in een computerbestand onder te brengen. Op basis van een dergelijk databestand zou de betrouwbaarheid van voorspellingen van de werkgelegenheidsontwikkeling en de vervangingsvraag in deze sector in belangrijke mate kunnen toenemen. Tevens bestaat er in dat geval waarschijnlijk de mogelijkheid de prognoses voor dit werkveld verder te verbijzonderen.

Met de door het ROA ontwikkelde HBO-Monitor kan in eerste instantie vooral het inzicht in de actuele arbeidsmarktsituatie van recent afgestudeerden van het muziekvakonderwijs verder worden vergroot. Daarbij kan worden gedacht aan informatie over¹⁵:

- de gemiddelde studieduur;
- de opgedane werkervaring voor of tijdens de studie;
- het percentage nieuwe gediplomeerde musici dat doorstroomt naar een vervolgopleiding;
- het percentage gediplomeerde 'schoolverlaters' van het muziekvakonderwijs dat zich daadwerkelijk aanbiedt op de arbeidsmarkt;
- de lengte van de periode gedurende welke pas afgestudeerden werkloos zijn voordat zij hun eerste betaalde baan vinden;
- de baan- en geografische mobiliteit van nieuwe gediplomeerde musici;
- de werkloosheid onder afgestudeerden van het muziekvakonderwijs;
- de duur van de werkweek van pas afgestudeerde musici met een betaalde werkkring;
- de gewenste arbeidsduur van werkende afgestudeerden;
- de verdeling van de werkende recent afgestudeerde musici naar beroep, naar branche en naar aard van het dienstverband;
- het gemiddeld verdiende bruto maandinkomen;
- het percentage nieuwe gediplomeerde musici met een betaalde werkkring dat een andere

15. Elders gepubliceerde data uit de HBO-Monitor mogen vrijelijk worden gebruikt. Het gebruik van niet-gepubliceerde onderzoeksresultaten is echter alleen mogelijk nadat hiervoor officieel toestemming is gegeven door de HBO-Raad en de beheerder van het databestand bij het ROA.

betaalde baan zoekt;

- de bijscholingsbehoefte van werkende afgestudeerden.

Tevens kunnen op basis van de HBO-Monitor indicatoren worden berekend die de risico's van een keuze voor een (bepaalde) opleiding in het muziekvakonderwijs weergeven. Hierbij gaat het om:

- de *conjunctuurgevoeligheid* van de werkgelegenheid voor afgestudeerden van het muziekvakonderwijs;
- de *uitwijkmogelijkheden* naar andere beroepen en naar andere branches, de zogenaamde spreidings- of flexibiliteitsindicatoren;
- het aandeel afgestudeerden dat *buiten de opleidingsspecifieke werkterreinen werkzaam is*;
- de mate van *onderbenutting* van werkende recent afgestudeerde musici.

Bij de informatie uit de HBO-Monitor kunnen vooralsnog slechts twee clusters van studierichtingen worden onderscheiden:

- uitvoerend musicus e.d.;
- docerend musicus & schoolmuziek.

Bovendien hebben de gegevens alleen betrekking op afgestudeerden van het studiejaar 1989/'90. Wellicht is het echter op termijn mogelijk om op basis van de HBO-Monitor ontwikkelingstrends in de marktpositie (i.c. de werkloosheid) van afgestudeerden van het muziekvakonderwijs te traceren. Daarmee zouden de op te stellen prognoses van de totale arbeidsmarkt van gediplomeerde musici op indicatieve wijze verder kunnen worden verbijzonderd naar beroep en/of studierichting. Om tot meer betrouwbare prognoses op de verschillende te onderscheiden deelmakten voor musici te kunnen komen is het noodzakelijk om als vervolg op het onderzoek naar de eerste bestemming van afgestudeerden van het muziekvakonderwijs een periodiek herhalingsonderzoek naar het verdere carrièreverloop van de afgestudeerden te verrichten.

Ook met betrekking tot de actuele data en indicatoren zou op basis van de HBO-Monitor meer gedetailleerde informatie kunnen worden gegeven. Daartoe dient het deelnamepercentage van de hogescholen met een muziekafdeling te worden vergroot. Hierbij moet naar een deelname van 100% worden gestreefd. Dit zou tevens de betrouwbaarheid van de gegeven informatie vergroten.

LITERATUUR

Beekman, Th.B.J., A. de Grip (1991), *Werkloosheidsindicatoren voor schoolverlaters*, ROA-RM-1991/1, Maastricht.

Beekman, Th.B.J., J.A.M. Heijke (1990), *De arbeidsmarktperspectieven voor klinisch psychologen tot 1995*, ROA-R-1990/3, Maastricht.

Berendsen, H., A. de Grip, E.J.T.A. Willems (1991), *De arbeidsmarkt voor onderzoekers 1990-2010*, Ministerie van Economische Zaken, Beleidsstudies Technologie Economie nr. 13, 's-Gravenhage.

Berg, H.O. van den (1985), *In muziek; Een inventariserend onderzoek naar de samenhang tussen muziekvakopleiding en beroepspraktijk*, CENARIO, Amsterdam.

Dekker, B., H. Detmar, P. van Hoesel (1986), *Werkzoekendenbestanden van arbeidsbureaus; Verslag van een onderzoek naar bestandsvervuiling*, 's Gravenhage.

Detmar, H., B. Dekker (1987), *Het werkloosheidscijfer opnieuw beschouwd*, Stichting Research voor Beleid, Leiden.

Grip, A. de, E.J.T.A. Willems (1992), *De vervangingsvraag naar beroepsklasse tot 2000*, OSA-werkdocument W96, 's-Gravenhage.

Haanstra, F., J.K. Koppen, J.D. Oostwoud Wijdenes (1987), *De samenhang onderwijs-beroepspraktijk in de sector van de beeldende kunsten*, Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Beleidsgerichte studies Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek nr. 12, Zoetermeer.

IVA (1992), *Arbeidsmarktraming van leraren primair en voortgezet onderwijs, deel II; voortgezet onderwijs*, Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk onderzoek IVA, Tilburg.

Jonker, W.D., J.D. Oostwoud Wijdenes, F.H. Haanstra (1988), *De samenhang opleiding beroepspraktijk in de theatersector*, Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Beleidsgerichte studies Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek nr. 17, Zoetermeer.

Leyer & Weerstra Management Consultants (1990), *Een nieuwe stemming; Structuur, duur en capaciteit van het hoger muziekvakonderwijs in Nederland*, Rapport ten behoeve van de Adviescommissie Structuur Hoger Muziekvakonderwijs, Amsterdam.

Loo, P.J.E. van de, G.W.M. Ramaekers, R.K.W. van der Velden (1992), *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstonderwijs, HBO-Monitor 1991*, Voorlichtingsdienst HBO-Raad, 's-Gravenhage.

ROA (1992), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 1994*, ROA-R-1992/1, Maastricht.

BIJLAGE: OVERZICHT VAN RELEVANTE DATABRONNEN

Arbeidsvoorzieningsorganisatie	Informatiesysteem Vraag en Aanbod (ISVA)
Centraal Bureau voor de Statistiek	Arbeidskrachtentelling (AKT)
Centraal Bureau voor de Statistiek	Enquête Beroepsbevolking (EBB)
Centraal Bureau voor de Statistiek	Integrale Personeel Tellingen Onderwijs (IPTO)
Centraal Bureau voor de Statistiek	Statistiek Kunstzinnige Vorming
Centraal Bureau voor de Statistiek	Statistiek van het hoger beroepsonderwijs
Centraal Bureau voor de Statistiek	Statistiek van het lager beroepsonderwijs
Centraal Bureau voor de Statistiek	Statistiek van het middelbaar beroepsonderwijs
Centraal Bureau voor de Statistiek	Statistiek van het vwo, havo en mavo
Centraal Planbureau	Prognoses macro-economische ontwikkeling
Contactorgaan van Nederlandse Orkesten	Orkestbezettingen
Examendienst Informatiseringsbank	Cijfermatige overzichten Staatsexamens Muziek
HBO-Raad/Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt	HBO-Monitor
IVA	Leerkrachtenramingen
Koninklijke Nederlandse Toonkunstenaars-Vereniging	Ledenbestand
Landelijke Stichting Kwaliteitsbewaking Kunstzinnige Vorming/Amateuristische Kunstbeoefening	Aanstellingsformulieren muziekschooldocenten

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

HBO-Verdeelraming

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

Referentieraming

Stichting Nederlandse Toonkunstenaarsraad

Register van Nederlandse
Toonkunstenaars

Vereniging voor Kunstzinnige Vorming

Kengetallen